

Faustina Valeria. Pentru Felix, plăcerea delirantă este un țel suprem, demn de a i se închina totul: „Își aminti că scopul tuturor faptelor omenești este doar bucuria și că plăcerea este marea putere la care se închină oricine pe lume, că fără ea viața însăși este lipsită de cel mai înalt înțeles. Gândul nebunesc al plăcerii oprite îl îndemna tocmai acum să-și închipuie că s-ar putea apleca peste trupul femeii din fața lui, să-i simtă mai bine în nări adierea suavă, s-o atingă, să-și plimbe degetele pe părul și pe carnea ei plină de putere de ispită, să-i soarbă lacom răsuflarea și șoaptele”.⁶

Pentru a potența anumite simboluri, Mihail Diaconescu le suprapune alte simboluri. Astfel, pentru o descriere cât mai adecvată a Amozului, a iubirii pline de patimă dintre Felix și Valeria, la un moment dat, autorul introduce simbolul secundar al **țapului**.

Țapul este simbolul pornirilor fizice libidinale, al virilității nemăsurate, al fecundității priapice, scăpate de sub control, al dezvălului nelegiuit, al teluricului și – de ce nu? – chiar al Diavolului. Țapul însoțea în ritul dionisiac alaiul dezvăluit al bacantelor, fiind întruparea acestui zeu. De aici a ajuns ulterior un simbol al libidoului, al desfrâului sexual. Iată, așadar, acest simbol plasat de autor sub forma unor piei de țap, în pasajul care descrie întâlnirea exaltată, plină de patimă dintre Felix și Valeria: „Fără să vrea, Felix se gândi la puterea uriașă a țapilor, sălbăticiți dintr-odată, care se împreună toamna zi de zi, fără nici o oprire, cu turme întregi. De fapt, blămurile moi de pe jos erau numai în parte de ied. Cele mai multe erau de țapi și de capre și adiau un fel de putoare sărată. Ciudat însă, această putoare se potrivea atât cu mireasma întăritoare de levănțică uscată, cât și cu adierile grele ale parfumurilor faraonice și asiatice”.⁷

Visul. Frederic Gaussen spune despre vis că ar fi un simbol al aventurii individuale, acesta revelându-se drept expresia cea mai tainică, mai impudică a ființei noastre. Psihanaliștii afirmă că interpretarea viselor este calea regală pentru a ajunge la cunoașterea sufletului.⁸

Visul este un fenomen ce scapă de sub controlul voinței și al responsabilității subiectului. În romanul *Depărtarea și timpul*, el apare ca vis premoniție.

Un vis simbolic are Dionysius între zidurile cetății Capidava. El se visează zburând în jurul unei mirifice așezări umane, suspendate în cer printre nori, o **cetate** a cunoașterii și a artei, insula Leuke a lui Apollo cel înconjurat de muze. Este insula fericiților, a celor *buni la suflet, înțelepți și frumoși*, a celor *meniți cercetărilor filosofice, dar îndeosebi înțelepciunii în știință și pentru știință*.

Această **insulă-cetate** pe care o visează Dionysius este de fapt simbolul vieții sale eroice, dedicate în întregime studiului și cunoașterii.

Există și un vis-fantasmă în roman. În fuga spre Tomis împreună cu Marta, Dionysius poposește o noapte în cortul unor ciobani. Aici va avea un vis ciudat, în timpul căruia se va transforma din pasăre în Icar, apoi în grifon uriaș cu clonț și gheare de fier, ca în final să devină o frunză în bătaia curenților de aer. După aceea mai este, pe rând, nor, înger cu aripi moi și rază de lumină: „Înțelese deodată că el însuși nu este decât o rază firavă, ivită de undeva din necunoscut, înaintând fără să se oprească, tot către necunoscut. Menirea lui ca rază și putere în neconținută mișcare era să dăruiască oamenilor, locurilor și întâmplărilor cu care se întâlnea lumina atotputernică pe care o purta în sine, într-o revărsare neîntreruptă”.⁹

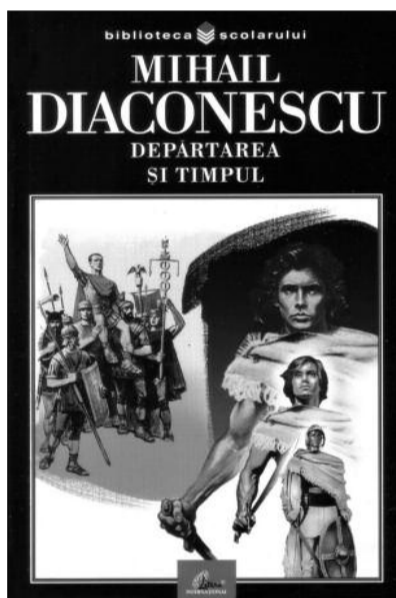
Metaforic, el este o **rază** care dăruiește tuturor **lumina atotputernică** sau, mai simplu spus, el este o persoană care oferă cunoaștere, dragoste, bunătate și înțelepciune.

Drumul și popasurile. În toate romanele lui Mihail Diaconescu, personajele principale sunt neobosiți călători. Călătoriile pe care aceste personaje le realizează sunt lungi, prin multe orașe și țări străine și, de cele mai multe ori,

periculoase, chiar foarte periculoase. Drumurile au aici semnificația de destin.

Dionysius Exiguus călătorește de la Tomis la Constantinopol, de aici la Ravenna, la Roma și înapoi la Constantinopol. Din Constantinopol va pleca în mare grabă în calitate de fugar hăituit, spre Tomis. Popasurile pe care le face în aceste călătorii sunt borne care îl marchează; sunt simboluri ale momentelor de meditație și contemplație sau de frământări, pe care fiecare dintre noi le are pe parcursul lungului drum al vieții.

Pe drumul spre Mesembria, speriat de iminența unui atac tâlhăresc asupra convoiului său, Herakleones hotărăște organizarea taberei de noapte, a popasului, într-un loc idilic. Organizarea taberei și pregătirea popasului este descrisă de autor într-un mod realist. Cititorul aproape că-și dorește să fie și el printre călătorii care se pregătesc pentru înnopțat în acel loc: „În acest loc, pregătirile pentru înnopțat și apărare împotriva tâlharilor se desfășurau de la bun început cu o anumită plăcere a odihnei pe care gândul primejdiei nu putea s-o înlăture. Cărutele ferecate fură așezate în cerc, lăsând în mijloc un loc larg pentru femei și copii. Cailor li se dădu

drumul să pască împiedicați, dar sclavii îi păzeau să nu se ducă prea departe. Sclavele scoaseră vasele și tingirile de aramă, făcând focurile și începând să pregătească mâncarea de seară. Se mișcară și iscoadele care cercetară împrejurimile până la mari depărtări, fără să descopere măcar o urmă de primejdie. Îndeosebi oștenii din trupele de equites și sclavele tinere trimise după vreascuri pentru foc se desprindeau repede din mulțime ca să se piardă prin ierburi și tufele de merișor”.¹⁰

Întregul fragment sugerează pacea și liniștea unui popas tihnit, chiar dacă imensul convoi pare amenințat de un viitor atac din partea tâlharilor. Treburile domestice își urmează cursul normal. Oamenii și animalele se pregătesc pentru odihnă. Cei mai tineri își reînnoadă idilele întrerupte de călătorie. Totul, oameni și natură, se află într-o perfectă armonie.

Satul și cetatea – centre ale lumii. Axis mundi. La o scară superioară, același lucru se poate spune despre **sat** și **cetate**. Și acestea sunt **centre ale lumii**.

În lungile sale călătorii, Dionysius Exiguus ajunge la Roma, cetatea eternă, adevărată **axis mundi**. Numai că din fala Romei, la cea dată rămăseseră doar șirurile lungi de ruine, mărăcinii și mărăgii care pășteau printre minunile arhitectonice ale cetății de altădată:

„Când Dionysius își mărturisă dorința de a trece prin vechiul forum pentru a vedea cu ochii săi tăblițele de piatră cu numele consulilor săpate în ele, așa numitele **fasti consulares**, după care se socoteau în vechime calendarele romane, pe Fabius îl apucă râsul. Din frumusețea forului de odinioară, își lămurii el purtarea, rămăseseră doar praful și ruinele pline de mărăcini. În forum, se făcea acum, o dată pe săptămână, târgul de porci și de vite. Cât despre **fasti consulares** nimeni nu mai știa nimic”.¹¹

Roma se prezintă călătorilor ca o cetate în ruine, bântuită de vagabonzi, cerșetori și de călăreții aprigi ai regelui barbar Teodoric. În zadar caută Dionysius în forum tăblițele de piatră cu numele consulilor de odinioară. Ele pieriseră demult sub copitele cailor năvălitorilor sosiți în iureș nebun din pădurile nordice. Antiteza între trecutul fabulos al Romei și prezentul mizer, este făcută de remarcă lui Fabius care spune că în Forum acum, se ține săptămânalul târg de porci. Este aici o trecere brutală, abruptă, de la valorile spiritului, de la cunoaștere, la bezna ignoranței. Aceasta era Roma la momentul respectiv.

Biserica. Biserica este, și ea, ca și casa, satul și cetatea, un centru al lumii, doar că biserica este un spațiu cu desăvârșire sacru. Este un centru spiritual sublim.

Purtându-ne alături de personajele sale la Constantinopol, autorul enumeră la un moment dat bisericile din această nouă Romă și nou Ierusalim: „Lumea întregă știa că la Constantinopol se află tot atâtea biserici câte zile sunt într-un an. În biserici, în racle de argint și de aur se aflau moaștele făcătoare de minuni ale sfinților, mai de preț fiecare în parte, decât toate nestematele și tot aurul lumii la un loc. În aceste biserici, sub sutele și miile de lumânări ale policandrelor sau lângă catapetesmele pline de pietre scumpe, se înghesuiau credincioșii. Și tot în ele se arătau uneori dregătorii palatului sau împăratul însuși, înconjurat de oștenii săi de credință, de toată mărirea și puterea sa fără de margini. Mai liniștite și mai tăcute, bisericile mânăstirilor, care se înșiruiau pe alte ulițe, spre malul mării, la Petrion, sau de-a lungul râului Lykos, care se varsă în Propontida, adunau și ele ziua și noaptea, fără nici un răgaz, alte mii și mii de credincioși din Imperiu și din lumea întregă. Aici, la **sedes Imperii et caput mundi**, noul Ierusalim și noua Romă, veneau și plecau nu numai credincioșii, ci și oamenii de tot felul, din lumea întregă, într-o mișcare neîntreruptă”.¹²

Ritualurile. Dintre ritualuri, cel vrăjitoresc este descris în amănunțime, printr-un adevărat foc de artificii stilistice, compus din termeni specifici acestuia. Ritualurile sunt executate de matroana Valeria, cu scopul de a-l atrage pe Felix și a-l robi dorințelor sale erotice. Pentru a realiza însă ritualul, matroana are nevoie să prepare un elixir.

Iată cum descrie Mihail Diaconescu prepararea acestui elixir. „Ea însăși plutea lin prefăcută în adiere grețoasă, în mlaștină și noroi. I-ar fi plăcut să fie cutreierată iute de șerpi unduitori, de pești băloși sau de raci lacomi în căutare de stârvuri, de gânganii necunoscute cu străluciri și obiceiuri tainice, pline de putere de ispită (...). Se simțea a lor. Așa cum vietățile veninoase sau numai spurcate ale bălții erau ale ei, ale descântecelor prelungi și ale magiei cu care umbla. Fluturii mici cu mișcări repezite, țânțarii cu sunete subțiri și răzlete, viermii de toate felurile și mărimile, dar mai ales cei păroși, colorați în cele mai neașteptate chipuri cu puțință, albinele, viespile și bondarii colcăiau în locul acela pe cât de ascuns și de pașnic pe atât de frământat”.¹³

Din smârcurile respective și din toate vietățile ciudate enumerate mai sus, matroana își ia câte puțin pentru prepararea **elixirului**, care le va reuni astfel, pe toate acestea.

Elixirul este așadar un simbol al celor mai aprige porniri ale firii omenești, al celor mai ascunse și întunecate instincte. Pornirile respective par să se ridice tocmai din străfundurile ființei umane, dar și ale iadului, din putreziciuni și nămoluri, din pucioasă și smoală. Matroana Valeria le vrea scoase la lumină, le vrea simțite și trăite. Elixirul trebuie să o ajute; însă pentru aceasta el este utilizat într-un ritual: „Așadar amestecă într-un vas câteva frunze crude, rupte mărunț, din buruienile verzi, culese de dimineața, pe rouă, le adăugă niște stropi de lintiță verde și mătasea broaștei, cu miros acru de nămol putred, turnă peste el vin vechi cu aromă puternică de struguri proaspeți din cel mai apropiat urcioc ceruit la gură, nu uită să

Drumul și popasurile. În toate romanele lui Mihail Diaconescu, personajele principale sunt neobosiți călători. Călătoriile pe care aceste personaje le realizează sunt lungi, prin multe orașe și țări străine și, de cele mai multe ori, periculoase, chiar foarte periculoase. Drumurile au aici semnificația de destin.

...Dionysius reduce întreaga fire la timp. Fără curgerea acestuia lumea cunosută de noi nu ar exista și orice progres ar fi imposibil. Totul ar fi static. Depărtarea este tridimensională, pe când timpul este liniar. Cu toate acestea, nu știm locul din haos sau încremenirea eternă de unde vine și nici încotro se îndreaptă. Urmarea acestor frământări și căutări intense va fi pentru Dionysus întemeierea unei noi ere istorice. Criteriul acestei noi ere este dragostea, descoperită prin intermediul pasiunii care îl leagă de Marta.

presare puțin praf de mumie cumpărat de la piramidele faraonilor din Țara Egipt care se mai cheamă și Mițraim, adică Al Misr; apoi făină, miere, ulei descântat adus pe furiș de la Delfi, din cauza acelor creștini care-i urmăreau înadins și-i pârau pe toți care mai credeau în oracole păgânești, câteva licori tainice fierte în Siria, din nou vin, câteva fire de păr smulse din creștetul capului și iar vin, mult vin”.¹⁴

Matroana avea o cameră sub acoperiș unde-și ținea zeii păgâni: zeița Hecate, vrăjitoarea Circe și Medeea. Înconjurată de oglinzi, lumânări, pietre, rășini, ierburi și licori de tot felul, ea își desfășura aici ritualurile sale vrăjitoarești. Cu ajutorul acestor ritualuri păgâne, matroana spera să-și satisfacă cele mai aprige impulsuri erotice.

Apa. În romanul *Depărtarea și timpul*, și apa se numără printre cele mai interesante simboluri. Apele sunt o masă nediferențiată, ele conțin tot ceea ce nu are încă formă. Sunt sămânță primordială, semnele unei dezvoltări viitoare dar și toate amenințările posibile. Apele sunt o punte între trecut și viitor, între ceea ce a fost și ce va fi, utilizate fiind de altfel și ca suprafețe pentru ghicirea viitorului. Apele predisun la meditație, la introspecție, liniștesc cugetele zbuciumate. Probabil de aceea în roman, cei trei scriitori își aleg locul de popas în mai multe rânduri, pe malul unei ape. Simbolul râului (al apei) este asociat cu cel al popasului. Iată ce spune chiar Dionysius despre râu: „Nu atât râul în sine, o îndreptă Dionysius, cât mai ales curgerea lui. Curgerea râului seamănă a durată, adică a timp care se preface mereu, fără să se întoarcă. Orice curgere, orice preface ni se înfățișează ca o sumă de taine care ispitesc puterea de judecată. Înțeleptul Tales din Milet a spus că toate în lume se ivesc din prefacea apei. La aceasta, Heraklit din Efes, care credea că firea întreagă are un suflet, adăuga că toate în lume se înfățișează ca un șuvoi neîntrerupt din trecut, prin clipa de față, spre viitorul îndepărtat. Râul ne amintește de toate acestea. De paradoxurile și antinomiile lumii”.¹⁵

Oglinda. Se spune despre oglindă că ar fi chiar simbolul simbolismului. Însă oglinda reunește mai multe simboluri contrastante, ea fiind un simbol al soarelui, dar și al lunii, al adevărului suprem, dar și al minciunii, al Intellectului Divin, dar și al căderii luciferice. Iată deci că oglinda are o simbolistică duală, complicată și paradoxală. Însă în *Depărtarea și timpul* este utilizată ca simbol al feminității, al senzualității impudice, al lunii, al minciunii și al căderii în păcat. Fiind, printre altele, și un simbol al ghicitului, ea este utilizată în roman chiar în scopuri magice: „Toți vrăjitorii din lume, dar îndeosebi idolatrii Egiptului, adoratorii de pisici și de câini, știu că oglinzile sunt scule ale ghicitului și prezicerilor, căi ale adevărului ascuns. Ele arată nu numai lucrurile ce li se înfățișează, ci și semnele tainice ale unor întâmplări ce urmează să vină. Ceea ce pentru oamenii de rând înseamnă doar un izvor al încântării, al amăgirii sau al uimirii prostesti, pentru magii preainvățați sau vrăjitorii deprinși cu cetirea în taine este o cale spre adevăr. *Speculum sapientiae* dezvăluie îndeosebi întâmplările dorite în pătimirile dragostei. Magii, astrolatrii și astrologii știu că întâmplările neivite încă umblă anapoda prin aer purtând cu ele puteri care se răspândesc în juru-le ca niște raze”.¹⁶

Noaptea. Noaptea este un moment al meditației, al gândurilor care sunt puse în ordine, al deciziilor majore. Este posibil ca noaptea să predomine gândurile negre și coșmarurile. Ea simbolizează dispariția oricărei cunoașteri distincte, analitice, exprimabile, mai mult chiar; lipsa oricărei evidențe și a oricărui suport psihologic¹⁷. De aceea, nocturnul este o temă predilectă în creațiile lirice romantice. Marii poeți romantici opun diurnul nocturnului. Mihail

Diaconescu este atras în mod deosebit de simbolul nopții.

Noaptea este plină de aspecte magice, stranii, insolite, fantastice. Este momentul în care atât rugăciunile cât și vrăjile au o mai mare putere. Conspirațiile sunt puse la cale tot sub oblăduirea nopții. Și poveștile de dragoste par să aibă mai mulți sorți de izbândă sub aripa ocrotitoare a nopții. O noapte de vrajă descrie Mihail Diaconescu în romanul său *Depărtarea și timpul*. Este o noapte suprasaturată de numeroase pulsii erotice, exacerbate de prezența lunii și finalizate în actul de dragoste pătimașă, dezlănțuită, dintre Felix și matroana Valeria: „Luna, ocrotitoarea ispitelor, stăpâna viselor și martora tăcută a fărâdelegilor, strălucea sus pe cer într-o lumină de aur care se revârșea peste întregul pământ. Cele mai neînsemnate amănunte ale firii – ierburi prelungi, tușuri întunecate, copaci cu vârfurile atârinate de cer, flori cu chipuri ciudate – pluteau lin într-un aer

strălucitor cu scipiri unduitoare. (...) Sunete molcome și blânde, pline de neliniște totuși, stăruiau în auz izvorâte din aceeași lumină a lunii. Erau țârăiturile neîntrerupte ale greierilor risipiți prin ierburi și flori, foșnetele unor păsări de noapte săgetând scurt aurul și argintul văzduhului sau tremurul frunzelor care își schimbau uneori încremenirea sticloasă în mișcări scurte, iscate de adierile mării. (...) Martore nelipsite în nopțile senine de vară la dorințele chinuitoare ale tuturor celor ce se iubeau pe pământ, Luna Selene și fucele ei de pe cer străjuiau pornirile îndrăgostiților, le ațâțau, le făceau mai aprige și mai stăruitoare. Sub lumina aiuritoare a lunii, hierodula și hetaira, târfa sacră mereu nesătulă, lumea întreagă părea făcută întru ispită și pentru ispită. Vraja blândă a luminii ei aurii răscoleau toate aceste porniri vinovate de care ziua oamenii nu-și amintesc decât în treacăt”.¹⁸

Timpul și calendarul. Pe tot parcursul romanului, Dionysius Exiguus este într-o continuă deplasare prin spațiu, adică într-o călătorie al cărei final nu se întrevede. În timpul acestei aventuri spațiale el descoperă tainele timpului și ale eternității. Despre clipă spune că este chipul în mișcare neîntreruptă al veșniciei. Doar trăind clipa, se pare că poți trăi veșnicia. Căutările pentru întocmirea unui calendar, pentru descifrarea timpului sunt un simbol al acestui roman capodoperă: „Din dorința de a măsura timpul, omul s-a gândit însă la legătura dintre depărtare și timp. Astfel depărtarea străbătută de soare de la răsărit la apus a fost numită zi. Din aceasta se vede că dacă pricepem ceva din legile depărtării, putem cunoaște și unele taine ale timpului. Putem într-adevăr? De la Euclid din Megara, discipolul lui Socrate, ca și de la urmașii săi Ebulide, Stilpon și Diodor Cronos, cunoaștem că depărtarea are trei mărimi ce pot

fi măsurate pe trei laturi. Bineînțeles înțelegerea acestor laturi și mărimi se leagă de locul din care sunt privite. Aceasta ne arată că oricât ar fi de strâns legate între ele, depărtarea și timpul au totuși o fire cu totul deosebită. Deosebirea aceasta e dată de neputința timpului de a se întoarce. Toți știm că el curge din trecut, prin clipa de față, spre viitor. În timp ce depărtarea poate fi măsurată și înțeleasă ca o legătură între cele mai felurite deschideri și unghiuri, de la cap la coadă și de la coadă la cap, timpul este o linie. O linie neîntreruptă și nesfârșită. Nu știm locul din Haos sau din încremenirea eternă de unde vine și nici încotro se îndreaptă. Poate că lumea întreagă nu este altceva decât o stare, o întrupare a timpului. Fără timp nu este nici lume, curgere, preface neobosită. E împietrire. E veșnicie. E nemișcare”.¹⁹

După cum se observă, Dionysius reduce întreaga fire la **timp**. Fără curgerea acestuia lumea cunosută de noi nu ar exista și orice progres ar fi imposibil. Totul ar fi static. Depărtarea este tridimensională, pe când timpul este liniar. Cu toate acestea, nu știm locul din haos sau încremenirea eternă de unde vine și nici încotro se îndreaptă. Urmarea acestor frământări și căutări intense va fi pentru Dionysus întemeierea unei noi ere istorice. Criteriul acestei noi ere este *dragostea*, descoperită prin intermediul pasiunii care îl leagă de Marta.

Dar este și iubirea revărsată asupra întregii omeniri odată cu întruparea lui Dumnezeu în istorie, în Persoana divino-umană a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Iată deci cheia care va deschide ușa tainelor ce păreau de necuprins. Prin iubirea Lui, timpul capătă un nou sens. Odată cu El începe o nouă eră.

Note

- 1 Ion Dodu Bălan, Luiza Marinescu, *Istoria literaturii române de la începuturi la epoca marilor clasici*, Editura Fundației României de mâine, București, 2002, cap. „Idea de latinitate în cultura și literatura română”, pag. 194.
- 2 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. III, pag. 68.
- 3 *Idem*, cap. XXII, pag. 500.
- 4 Valeriu Filimon, *Critica arhetipală și fenomenologia narativă*, Editura Viitorul Românesc, București, 2004, cap. V, pag. 58.
- 5 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. XXII, pag. 502.
- 6 *Idem*, cap. XI, pag. 266.
- 7 *Ibidem*, cap. XI, pag. 262.
- 8 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Editura Artemis, București, vol. 3, pag. 454.
- 9 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. XXII, pag. 493.
- 10 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. XII, pag. 275.
- 11 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. XV, pag. 338-339.
- 12 *Idem*, pag. 366.
- 13 *Ibidem*, cap. VIII, pag. 176-177.
- 14 *Ibidem*, cap. VIII, pag. 180.
- 15 *Ibidem*, cap. IX, pag. 200-201.
- 16 *Ibidem*, cap. VIII, pag. 180.
- 17 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, pag. 343.
- 18 Mihail Diaconescu, *Depărtarea și timpul*, Editura Litera Internațional, București, 2003, cap. XII, pag. 278-279.
- 19 *Idem*, cap. X, pag. 235-236.

... Poet reflexiv și sentimental, deschis spre metafizică, înzestrat cu mai multe registre de limbaj, Mihai Mercicaru îmbină armonios ecourile unei culturi temeinice cu prospețimea expresiei și forța imaginativă... [Ioan Holban (Revista *Cronica*/1993)]

...Această poezie cu formă fixă nu poate sta la îndemâna oricui și nu oricine dispune de știința și subtilitățile ei. Poetul nemțean Mihai Mercicaru, profesor, eseist, jurnalist, cărturar, sentimental și reflexiv deopotrivă, este stăpân și pe „uneltele” sonetului, încât discursul său, când patetic și confesiv, când interiorizat, ironic sau dramatic, are forța dinamismului impetuos, convingător... [Nicolae Busuioac (Vol. *Timpul trăit*, Ed. Vasiliana, 2009, pag. 53-54)]

...După volumul de grațioase haikuuri și cel de parfumate sonete, poetul Mihai Mercicaru surprinde pe cititori prin schimbarea de tematică și chiar de ton liric, scriind *Împărăția frigului*... Întâi de toate impresionează cartea ca obiect material, pentru că este într-adevăr o excelentă prezentare editorială... Volumul d-lui M.M. îmbracă în forme poetice noi un motiv vechi al poeziei românești, atât de productivă în lirica peisagistică, fiind expresia creativă a unui popor îngemănat cu natura, trăind asemenea ei până la identificare. Pășind pe urmele înghețate ale atâtor poeți fascinați de alb, M.M. revalorifică motivul iernii în cod modern, suprapunându-i un curcubeu de semnificații și de sentimente... [Prof. dr. Monica I. Costea (Revista *Spiritul Critic*, iulie 2010)]

URME

Scriitorului Dumitru Augustin Doman

Cu miros de lăceferi în privire,
sprijinit cu fruntea de-o amintire
și cu ochii de zare,
sondezi abisul cu încrâncenare,

stai la taifas,
în limba asfințitului și a pustiei,
cu toți cei aruncați peste marginile
cercului,

în timp ce salcâmii leapădă
horbotă ruginie și
din rănile nopții picură stele
și adevăruri nerostite
despre efemerizarea eternului
și eternizarea efemerului,
despre drumul spre noi înșine acoperit
cu iarbă ideatică,

despre cărările sângerânde
ce și s-au lipit de tălpile crăpate,
despre jocul de umbre și șoapte,
despre prezența din absența
nimicului
și absența din prezența totalității.

clipa se naște murind,
toate trec în lumea asta.

rămân doar urmele păsărilor
în zbor, ceea ce urmează după finalul
unui poem,

veșnicia dintre secunde și
foșnetul frunzelor bubuind
timpanele...

DANIE

Te-am trăit sau te-am visat, viață?
(Serghei Esenin)

Acum când cineva îmi suflă
în scânteia asta de viață,
Doamne, a sosit timpul să-ți înapoiez
tot ce mi-ai dăruit la naștere:

dealurile cu livezile,
pădurile cu poienele,
apele cu peștii,
câmpiile cu florile,
munții cu izvoarele,
mările cu vapoarele,

satul Bețești cu hârtoapele,
cu departele și aproapele,

zilele cu soare,
nopțile cu lună și stele
și toate cărțile mele.

ia-le, Doamne, că toate sunt ale Tale
și în toate strălucește chipul Tău!

Ți le dau pe toate filtrate
printr-o zdreanță de inimă
și spălate cu lacrimile mele fierbinți,

câteva zile, poate, mă mai
aliniți...

UN FILM

Scriitorului Mircea Coloșenco

Numai apelând la alfabetul
tăcerii,
vei desluși abece -
darul fiecărei clipe,

vei afla că în orice bucurie
găsești și trei consoane
amare,

că, la marginea nemărginirii
necuvântului din gândul
negândului,
se înalță un munte
de tăcere și o
limbă moartă,

că, între constelația hazardului
și miezul erorii,
printre anotimpuri echivoce
și zile în derivă,

între umbrele colorate ale himerelor,
printre închietudini și spaime,
între ziduri de ceață și
sub teroarea nimicului,

între veșnicia dintre clipe și
astrelor nemuritoare,

rulează o singură dată, doar o singură dată,
un film cu ambrozia asta otrăvită de viață
călare pe o roată
de gheață...

CE FAC?

Ia, îmi pierd și eu vremea
pieptănând și merticind câte un verb
mai răzvrătit, pentru a-i injecta
un sens mai frisonant, mai insondabil,

mai încerc să îndiguiesc malurile
și să disciplinez apele fluviului dezbinării,
mai tai o frunză pentru câinii infernului,

mai dau o raită prin codrii tenebrelor
ca să retez câte un cap de balaur
și să mai desenez câte o mitogramă
prin răspântii,
ca să-i derutez pe vânătorii de himere.

ademenit și alintat de zări albastre,
îmi cioplesc acolo, ca să fie, câte o ramă
de abanos pentru câte o iluzie
mai nebunatică,

mai secer câte un snop
din bogata recoltă
de nimicuri și, după ce-mi pun
toate treburile la punct,

mă destind un pic, observând,
dintr-un colț mai rotund,

cum se mai târăște umbra aceea insolentă,
cum se mai căznește și
cum se mai olecăiește, căutându-mă
orbește, de parcă i-aș fi mirele
ideal...

O NOAPTE NESFÂRȘITĂ

*Umblu prin mine
Ca printr-un oraș străin
În care nu cunosc pe nimeni.*
(Ana Blandiana)

În noaptea asta lungă
cât un urlat de lup înfometat,
n-am nicio cupă la îndemână,

beau întunericul direct din pumni,
un întuneric dens, lăptos,

despicat din când în când
de candela amintirilor fosforescente
ale copilăriei,

mă spăl apoi pe față din belșug
cu întuneric greu, vâscos,

și mă clătesc cu indiferența, și mai
neagră, a tenebrelor și cu arșița pustiului

până când se arată fața lividă a
deznădejdiei din răspântiile durerii.

muțenia se-nchide-n carapace
și-o pasăre străină în preajmă-mi
cuibu-și face...

EFEMERIDE

De sub cupola catedralei de azur
zugerăvită cu îngeri colorați
și lăceferi îndrăgostiți,

adăpostit discret într-o nișă criselefantină
în formă de clepsidră,
sprijinit într-un toiag de nisip
și asaltat de năluci fugare
și de umbre ale nimănu,

privești detașat, prea detașat,
prin vitraliile secunde,
miriade de întâmplări fenomenale
despre continente dispărute fără urmă,

despre stele înghițite de găuri negre
cât un bob de mazărice,
despre potopul biblic,
despre cetăți mistuite de foc,

despre destrămări
de imperii și alte catastrofe
ce s-au succedat, în ritmul armoniei sferelor,

în spațiul îngust al universului,
insectă suspendată în eter,
pe o pânză de paing.

tot orbecăind
prin această siberie a deșertăciunilor,
tot axiomatizând ale destinului ravagii,
nici nu știi când ai coborât
toate treptele de frig ale beznei
ce a precedat CUVÂNTUL....

*între umbrele
colorate ale
himerelor,*

*printre
inchietudini și
spaime,*

*între ziduri de
ceață și
sub teroarea
nimicului,*

*între veșnicia
dintre clipe și
astrelor
nemuritoare,*

*rulează o
singură dată,
doar o singură
dată,*

*un film cu
ambrozia asta
otrăvită de viață*

*călare pe o
roată
de gheață...*

Femeia în roșu are, ea însăși, un destin întortocheat, cu suișuri abrupte și coborâșuri vertiginose, derulat pe (și între) două continente, înainte de, între și după două războaie mondiale. Ana Persida Cumpănaș din Lunga, comuna Comloșul Mare, județul Timiș-Torontal, emigrează înainte de 1914 în Gary-Chicago, Illinois, U. S. A.

Cărți ale generației '80

„UN ROMAN POPULAR SUBMINAT”

În 1990 apărea *Femeia în roșu*. O carte voluminoasă scrisă în trei, „la șase săptămâni”, de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș. O asociere de condeie relativ neașteptată, atât în ce privea numărul de trei autori, dar și relațiile particulare între cei deja pomeniți. Poate că va să vină iarăși vremea când romanele, volumele de poeme, cu temă comună sau nu, în funcție de colaboratori, vor fi scrise de colective de autori, așa cum se petrec de mulțișor lucrurile cu o seamă de dicționare sau de tomuri științifice, istorii literare etc. Dar ce spun eu, căci tot niște optzeciști, poeți de această dată, dăduseră la iveală prin 1982, *Aer cu diamante*, un volum de versuri cu titlul preluat de la cunoscuții *Beatles*. De această dată „cei patru sergenți” se numeau Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru și Ion Stratan. Volumul original a fost „refăcut” în 2010 de către Florin Iaru și Tudor Jebeleanu, la Editura „Humanitas”. „Nu știu dacă poeții Cenaclului de Luni vor fi considerați cândva a fi format nucleul unei generații sau promoții literare. Tot ce pot spune deocamdată este că ei au conștiința unui fel comun de a înțelege și de a face poezia și că între poezia lor și poezia celor care îi preced există suficiente deosebiri, spre a întemeia pe ele ideea unei schimbări de generație literară”. Era previziunea, destul de prudentă, a lui Nicolae Manolescu din *Bilete de papagal*, nimic altceva decât prefața ediției princeps, scrisă în 1981. Dar isprava celor patru tineri poeți de atunci nu era singulară în istoria literaturii. Cei mai faimoși de autori de texte colective au fost tinerii suprarealiști francezi din anii '20 și '30. Unul din primele semne ale mișcării înnoitoare a fost volumul de poezie, proză și dramă, scris de André Breton și Philippe Soupault într-o cameră de hotel (Hôtel des Grands Hommes), reperabil și azi în Piața Panteonului din Paris. Este vorba de *Les Champs magnétiques (Câmpurile magnetice)* și de anul de grație 1919. Breton avea atunci 23 de ani iar Soupault 22. Tinerii contestatari care aveau conștiința apartenenței la o grupare care dorea să schimbe literatura au continuat să scrie și să semneze texte colective: pamfletul *Un cadavre* din 1924, îndreptat contra lui Antole France și semnat, între alții de André Breton, Philippe Soupault, Paul Eluard, Louis Aragon și Jacques Delteil, volumul de poeme *L'Immaculée Conception* (André Breton și Paul Eluard) și alt volum de poeme, ticluit instantaneu, în cursul unui călătorii cu automobilul, *Ralentir travaux*, comis de André Breton, Paul Eluard și René Char. Acestea două din urmă datează de la începutul anilor '30.

Am recurs la acest rapel pentru a reaminti că experimentul scrisului la mai multe mâini era doar un caz de resuscitare, în literatura noastră optzecistă, a deja mumificatului „cadavru” suprarealist. Să mai amintim că în 1924, la noi, Ilarie Voronca și Victor Brauner lansau manifestul despre *Pictopoezie*.

Să ne întoarcem cu fața spre *Femeia în roșu*. Apărut la „Cartea românească” în 1990, volumul se subintitulează „roman retro (versiune)”, ceea ce ar vrea să spună că nimic din actul scrierii nu este reproductibil și repetabil cu exactitate, dar totul este repetabil în versiuni, mai mult ori mai puțin diferite între ele, totul este inversabil și interșanjabil. Similitudinile pot apărea între cărți și autori deosebiți, dar și între cărțile aceluiași autor. Ba mai mult, în cadrul aceleiași cărți, capitole, pasaje, personaje, imagini etc., pot fi parafrazate sau pastişate în *n* variante, pot fi rescrise din diferite unghiuri de abordare. La urma urmei literatura este toată un singur text,

infinat variat, ce se rescrie pe sine, iar cărțile nasc alte cărți. Se mai poate spune că literatura este opera colectivă a unui mare număr de creatori, înșiruindu-se de la Homer încococe. De atunci, între granițele acestui imperiu, au fost trasate succesiv mai multe frontiere între (deja) clasic și non-clasic, între tradiție și nonconformism, între „resemnare” și frondă. „Beletristica” înglobează, de atâtea ori, caracteristici ale *literaturii de frontieră*. Privită ca atare, „beletristica” este o succesiune de treceri ilegale de granițe, cazul optzeciștilor numărându-se atunci, în 1990, printre cele mai recente. Literatura ne permite, din perspectivă diacronică, să insinuăm ideea unui etern postmodernism.

Pornind la drum, autorii *Femeii în roșu* denunță metoda – *autopsia* – investigația parte cu parte, detaliu cu detaliu. Ei sugerează chiar înveșmântarea în straie de sărbătoare, pentru a celebra adevărul ce va fi descoperit după „operație”. Apoi comit un *trafic de frontieră*, reperând „sursele” și explorându-le – e vorba de documente, martori („furnizorii de informații, traficanții de senzațional”), inspecții la fața locului; pun în ecuație analogii, transferuri, analizează, discută, confruntă sursele între ele. Refac un prim *iter spectrorum (stricto sensu)*, adică repun în coerență narativă secvențele trecutului pierdute în disparitate, confuzie, uitare. O fac metodic, cu acribie, în stil medico-legal.

Autorii se fac „vinovați” de o *extrădare critică* a romanului dezvăluind, în postura lor de *corei* (coautori), structura de „dicționar juridic-penal” a cărții, bazată pe: *iter spectrorum* (drumul către comiterea „delictului” literar), *animus narrandi* (narațiunea propriu-zisă), *animus corrigendi* („dorința de a îndrepta”, de a repune intențiile pe calea săvârșirii faptelor, a „delictului”), *animus consolendi* (sfaturile, dorința de a povățui), „*perturbatio animi*, care-i clar o «tulburare sufletească», *animus consolendi batium animi* (conflictul de competență, „elementele de bruiere”, obiecțiile ce și le fac reciproc naratorii). Este, de asemenea, deconspirată *miza receptării*: „...oricum, romanul trebuie să fie până la urmă, vandabil. Să se bată toate categoriile socio-profesionale și de vârstă. Să nu-l lase din mână nici gospodinele, nici profesorii de română, nici Nicolae Manolescu, nici Angelo Rinaldi. Ceva brici de deștept! Un roman popular subminat. Nu chiar la tot pasul, să enerveze, ci exact unde trebuie, cât să se vadă. Un text tăiat. Întretăiat.” (pag. 54). Oricum... nonșalante pariuri! Este vizibilă autoironia autorului optzecist, conștient de „subminarea textului”, dar ne aducem aminte și de literatura textuantă, singura vie și capabilă să inducă o receptare estetică autentică, ambele „teoretizate” de Mircea Nedelciu în *Prefață la Tratatul fabulatoriu*.

Odată aruncată mănuașă, după ce, inițial și conform cu propria metodă, stabilită a fi *autopsia*, cooperanții „au deschis ochii și urechile și au închis gura”, ei purced pe un drum fără abatere, dinainte declarat. Drumul nu este nicidecum rectiliniu, ci sinuos, plin de hopuri și cu multe întoarceri. A merge pe drum înseamnă a rămâne credincios tehnicii declarate, a elabora adică textul extrăgându-l din păienjeniușul de surse și structurându-l (cât de cât!) fără o limitare strictă în timp și spațiu. Sunt inserate, comentate, refăcute, o puzderie de mărturii verbale, amintiri personale, articole de ziar, fotografii, fișe medicale, carnete de însemnări etc. Se rememorează și un film care este o versiune paralelă a părții senzaționale a romanului.

Ficțiunea se strecoară și ea, abia-abia, prin acest labirint.

Femeia în roșu are, ea însăși, un destin întortocheat, cu suișuri abrupte și coborâșuri vertiginose, derulat pe (și între) două continente, înainte de, între și după două războaie mondiale. Ana Persida Cumpănaș din Lunga, comuna Comloșul Mare, județul Timiș-Torontal, emigrează înainte de 1914 în Gary-Chicago, Illinois, U. S. A. Aici devine Anna Page și cunoaște riscurile aventurii și banii. Imprevizibilul o urmărește la tot pasul, de la neașa bănățeancă, la femeia interlopă și apoi la moartea în împrejurări misterioase la Timișoara, ea fiind protagonistă unui șir de acrobații stupefiant, încheiate cu prăbușirea în gol. Plecând de la prima intrigă – imigrarea Anei, supralicitând-o pe a doua – presupusa complicitate la asasinarea faimosului gangster John Dillinger, inamicul public nr. 1 din anii '30 –, romanul balansează între prozaic și senzațional, între banal și enigmatic. Și uite așa, tot făcând salturi „transatlantice” preț de o jumătate de secol (Ana C. moare în 1947), cartea izbutește să fie ceea ce autorii își propun, adică un text (între)tăiat, nu foarte tare „enervant” pentru cititor, care este totuși ținut în priză pe drumul dus-întors între text și viața (*elaborarea pe viu, în direct*) textului. Acesta este o *summa* și finalmente un *summum* de părți (fragmente, inserții etc.), scris în stiluri diverse, proteice, de la cel concentrat, eliptic, la o narațiune de factură clasică (v. „*Animus narrandi*”), de la cel jurnalistic chiar și la cel dialectal. A se vedea, în acest sens, îndeosebi declarațiile martorilor din Comloș. Pentru ca autopastșa, autogenerarea și autorelectarea să fie duse până la capăt, cartea are inserată la final altă *autopsie*, un fel de raport asupra activității de scriere, apoi o bibliografie selectivă, un glosar și o postfață (*Cucerirea estului sălbatic*), aceasta fiind un ultim argument, perfect simulat, după o gazetă americană. În fond literatura este și fals și adevăr, cum ni s-a spus la începutul „drumului”, proporția și granițele dintre ele fiind greu de stabilit. Nu acesta ar fi scopul postmodernismului (inter)textualist, ci o „fascinată [...] plutire spre o lume a structurilor mereu deschise, o lume a «graniței», a mentalităților și a istoriei luate în derâdere (s. m., I. L.) din perspectiva cea mai surprinzătoare, dar și cea mai legitimă, a «puterii celor fără de putere»”. Romanul este un ansamblu de structuri deschise spre ele însele și, totodată, spre lume, crescând într-un continuu du-te-vino, călărind ostentativ pe o relație de (*vade*) *retro (versiune)*. Într-o mărturie, autorii și-au recunoscut, fiecare în parte, contribuția la scrierea cărții. Lui Mircea Nedelciu îi revine partea leului – cam 80% din text, restul fiind opera lui Mircea Mihăieș. Cât despre Adriana Babeți, ea s-a ocupat aproape exclusiv de partea documentară.

Raportată la sine și la intențiile auctoriale *Femeia în roșu* este o carte distinctă, având originalitatea ei între alte confine; sigur că dacă, dogmatizați fiind și dogmatizând cu supunere, ne raportăm la Dostoievski, Faulkner sau Rebreanu, cartea este contestabilă și... detestabilă. Dar a rămâne consecvent cu sine prin producerea de oscilații dezinvolve, incitante, de o parte și de alta a frontierelor estetice, istorice etc., înseamnă a submina prejudecăți și preconcepții, a căuta și a găsi opoziții generatoare de non-clasic, a secreta o nouă putere, proprie celor (până atunci) fără putere, cei care înainte nu erau, nu se auzeau, nu se vedeau...

Din cronici și hrisoave

O jupaniță din veacurile XV-XVI, între istorie și legendă

O legendă din bogatul repertoriu al folclorului de gen, pe care a făcut-o mai cunoscută publicului larg și specialiștilor, prin culegerile și antologiile sale, neobositul cercetător al culturii tradiționale care a fost Constantin Rădulescu – Codin, ne vorbește despre o Doamnă, soția unui bogat și vestit Domn ce trăia odinioară în satul Domnești, din vechiul județ Mușcel, și care se chema Domnul Cârjă. Odată, pe când soțul era dus la luptă cu dușmanii, Doamna Cârjoaia – mai de grija bărbatului că s-o fi răpus în luptă, mai de alte necazuri și greutăți – s-a bolnăvit greu și a închis ochii pentru totdeauna, dar nu înainte de a lăsa, cu limbă de moarte, ca toată averea sa, moșia Domnești, să fie a unei mănăstiri care o va îngropa cu cinste și s-o îngriji de sufletul ei. Auzind vestea, între două cete de călugări – una de la Mănăstirea Câmpulung și cealaltă de la Mănăstirea Argeș – s-a iscat o bătaie strașnică pentru a hotărî unde anume va fi înhumată Cârjoaia și cui va reveni moșia defunctei. În cele din urmă, călugării de la Argeș, fiind mai mulți și mai voinici, i-au biruit pe cei de la Câmpulung, le-au luat trupul Doamnei și l-au dus de l-au îngropat cu cinste la Curtea de Argeș.

Și de-atunci, moșia disputată a rămas a Mănăstirii Argeșului, iar satul se cheamă *Domnești*, pentru că a fost stăpânit de *Domnul Cârjă* și de *Doamna* lui.¹

O altă variantă, publicată tot de Rădulescu-Codin, culeasă de această dată din Corbii Mușcelului, pomenește de aceeași Doamnă Cârjoaia care-și avea conacul de cealaltă parte a cursului de apă, dar care trecea râul, când și când, își spăla hainele și le usca la soare pe o piatră ce se afla acolo. Odată s-a întâmplat de au năvălit tătarii, Doamna Cârjoaia a fugit pentru a trece apa spre casa ei, dar cum râul venise grozav de mare atunci, Doamna s-a înecat în apele învolburate ale râului. „De atunci, râului în care s-a înecat Doamna Cârjoaia, i s-a zis *Râul Doamnei*, iar pietrei pe care-și usca hainele și se odihnea și ea, *Piatra Doamnei*”.²

Mărturisesc că, în urmă cu mai mulți ani, când eram preocupat de a desluși, în cuprinsul unor vechi hrisoave, încrângăturile genealogiei unui vestit neam boieresc, nu-mi erau cunoscute textele și variantele legendelor reproduse mai sus. Interesul mi-a fost stârnit de o lucrare publicată relativ recent³, în care sunt antologate câteva variante ale legendei menționate. Am constatat, cu surprindere, că personajul central al acestor proze populare era, de fapt, un personaj istoric pe care îl întâlnisem în textele hrisoavelor de la sfârșitul veacului al XV-lea și până către 1526, interval după care se va vorbi la trecut în actele vremii despre Cârjoaia.

Pe scurt, pentru a elimina prea dese trimiteri la numărul și data documentelor medievale consultate, voi aminti „povestea” personajului menționat, așa cum am reconstituit-o din cercetarea izvoarelor istorice: Cârjoaia a fost, la origine, de fapt, unica fiică a boierului Neagoe ban Strehăianu, cunoscut mai cu seamă sub numele de „Neagoe de la Craiova”, începătorul puternicului neam al boierilor Craiovești, care a avut patru fii (Barbu, Pârnu, Danciu și Radu) și o singură fiică, pe Mușă, născută din a doua căsătorie a lui Neagoe cu o nobilă de origine sârbă, pe nume Vinia⁴.

Tânără jupaniță Mușă, născută în jurul anului 1460, s-a căsătorit mai întâi cu boierul mușcelan Cârjeu, vister al doilea în timpul lui Radu cel Frumos. Acest Cârjeu, împreună cu fratele sau ruda sa apropiată, Mogoș, stăpâneau Corbii de Piatră, o ocină la Micești cu vaduri de moară, și satul Malureni (Mălureani), așezare azi dispărută ca denumire și localizată în hotarul orașului Mioveni din zilele noastre. Cei doi boieri, Cârjeu

și Mogoș, deși nu ne sunt arătați a deține importante dregătorii în Sfatul Domnesc, se pare că se bucurau, totuși, de ceva trecere în ochii voievodului lor, Basarab cel Tânăr Țepeluș, din moment ce acesta i-a trimis în solie, alături de alți doi confrăți, la Ștefan Báthory, voievodul Transilvaniei, cu scopul de a negocia încheierea păcii între regele Ungariei, Matia Corvin, și împăratul turcilor. Asta se petrecea în vara anului 1478 și, probabil, Mușă era deja soția visterului Cârjeu din Corbii de Piatră, altfel nu i s-ar fi spus mai târziu „Cârjoaia” sau „Mușă din Corbi”, așa cum apare în cuprinsul hrisoavelor.

Din căsătoria cu boierul mușcelan nu credem că Mușă a avut copii, pentru că după moartea soțului va stăpâni netulburată întreaga avere agonisită și moștenită de la acesta. După moartea lui Cârjeu, Craioveasca noastră, care era o femeie încă tânără, se mărită cu un alt boier, cunoscut documentar sub numele de „jupan Hamza”. Nu știm exact când a avut loc evenimentul, dar, oricum, înainte de 1491 – 1492 de când datează o carte de danie și de întărire a lui Barbu Craiovescu pentru ctitoria sa, Mănăstirea Bistrița, în al cărei domeniu funciar găsim amintit și satul Mălureanii, sat ce făcea parte, pe jumătate, din averea moștenită de Mușă de la Cârjeu.

După moartea lui jupan Hamza, întâmplată, se pare, după 1503, Mușă de la Corbi se călugărește și va fi cunoscută sub numele de „monahia Magdalena”. În această calitate primește de la voievodul Radu cel Mare un hrisov de întărire și danie, în 1506, pentru Mănăstirea Valea – mănăstire de călugărițe, pe care o ridicase, o înnoie și o întărise monahia Magdalena – gălețile domnești din satele acesteia, Corbii de Piatră și Mălureanii. A urmat, cum se știe din filele cronicii, conflictul voievodului Mihnea cel Rău cu Craioveștii, petrecut în vara anului 1509, fuga acestora peste Dunăre și represaliile declanșate de Mihnea cel Rău împotriva rudelor, satelor și bunurilor ce le aveau, din care a avut de suferit și ctitoria lor de la Bistrița, ale cărei averi au fost confiscate sau risipite. În aceste condiții, monahia Magdalena a fost nevoită să vândă ocina din satul Mălureanii, atât pentru că se temea de răzburarea lui Mihnea, dar și fiindcă avea nevoie de bani pentru repararea vechiului lăcaș și întemeierea unei mănăstiri de călugărițe la Corbii de Piatră.

Învățând din necazul abătut asupra fraților săi, în vremea lui Mihnea cel Rău, monahia Magdalena – procedând cu tact și inteligență – și-a închinat ctitoria de la Corbii de Piatră noului voievod, urcat în scaun în 1512, adică nepotului său de frate, Neagoe Basarab, salvându-și în acest fel averea de a ajunge „prădalică” după moartea sa, fiindcă, pe de-o parte, nu avea urmași

directi de la cei doi soți, iar pe de altă parte, își punea la adăpost ctitoria, pe termen lung, din moment ce aceasta devenea mănăstire domnească. Ca o ironie a sorții, la scurt timp, presimțirile rele ale Magdalinei s-au adeverit. În intervalul 1515 – 1519, fostul lăcaș al mănăstirii de la Valea va fi distrus, probabil de un incendiu devastator, dar curajoasa călugăriță nu renunță și, mai mult, se străduiește să ridice o nouă mănăstire, lângă vechea vatră, ajutată fiind de această dată de jupan Hamza comis, nepotul fostului său soț, acum boier de seamă în Sfatul Domnesc al lui Neagoe Basarab. Ultimul document ce ne-o arată a fi în viață este din 1526, când trecuse poate de 66 de ani, hrisov prin care voievodul Radu de la Afumați întărește Mănăstirea Corbii de Piatră ocine ce aparținuseră lui Cârjeu și lui Mogoș, moșii pentru care monahia Magdalena se judecă cu îndârjire să le obțină din mâinile unor cotropitori. Trupul călugăriței se va fi odihnit în generosul pronaos al Mănăstirii Argeșului, ctitoria evlaviosului său nepot, alături de membrii familiei acestuia, sub o piatră tombală anepigrafă (neinscripționată), dar similară tipologic cu cele ale rudelor sale domnești, dovada în acest sens fiind un document din 1615, în care se menționează că monahia închinase Mănăstirii Argeș și satul Corbi, ocina sa de moștenire, pentru ca „dacă se va pristăvi, ei să-i zacă oasele în mănăstire”⁵.

Și de-a lungul vremii, după ani și ani, peste „istoria” izvodită din vechile hrisoave s-a așternut legenda, care-mi aduce în minte cuvintele marelui istoric Gheorghe I. Brătianu, așternute în paginile ultimei cărți tipărite în timpul prea scurtei sale vieți: „A respinge în totalitatea ei o tradiție istorică, numai pentru că unele din elementele ei au aspecte legendare, e o greșeală tot atât de vădită ca și însușirea ei totală, fără nicio judecată sau măcar o contribuție a spiritului critic”⁶.

Note:

1 C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, f.a., p. 57-58.

2 Idem, *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii – Mușcelului*, București, f.a., p. 55.

3 Sorin Mazilescu, *Râul Doamnei și legendele sale*, Pitești, 2009, p. 38-40, 49-50, 70.

4 Radu Oprea, *O călugăriță din neamul Craioveștilor și ctitoriile sale mușcelene*, în „Arges”. Studii și comunicări. Seria Istorie, tom. XIV, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2005, p. 355-361.

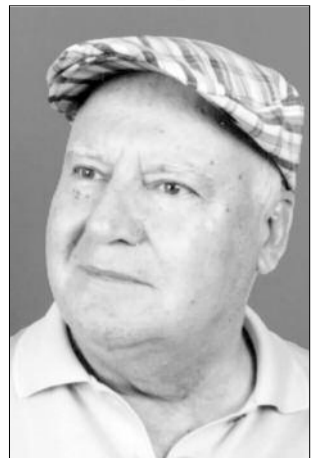
5 *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. II, doc. 18, p. 21-22.

6 Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, ed. V. Râpeanu, București, 1980, p. 125.

Carte nouă

Poet obsedat de viață, bântuit de moarte

Din grupul poezilor optzeciști de la Neamț, Radu Florescu este cel mai discret, mai discret chiar și decât tăcutul ca o lebădă Nicolae Sava. Dar el scrie susținut și publică volume de poezie remarcabile. Este și cazul *Poeme-lor oculte* (Charmides, 2012). Poetul este mereu obsedat de viață, permanent bântuit de gândul morții, el fiind în fond un existențialist: „vine o zi când vrei să te lași de trăit./alegi să cutreieri cu mâna la tâmplă/până la capătul drumului. Bucurii scurte./nopti care domină cea mai grozavă parte a vieții/împrăștie pe cer mici luminițe/mici fărâme din trupul său ambutisat la rece./destinul care-l urmez e numai al tău./zilele care vin sunt pline de apă/dar sunt ale tale./așa am trăit o bună bucată de viață/măsluind adevărul/ronțâind în clarul zilei/anatomia fiecărei secunde./vine o zi când vrei să te lași de trăit/și atunci abia mai respiri”. Dar Radu Florescu este și un virtuoz, el scrie la un moment dat două poeme paralele, două poeme „în spirit de hai-ku” cum ar zice Nichita Stănescu, prea liber să stea a număra silabe. Iată, *Poem*: „două zile de dragoste oarbă/coasa ruginind/lângă firul de iarbă.” Și replica în *Poem întârziat*: „după zile de dragoste oarbă/firul de iarbă/sărutând gura coasei”. (DAD)

...Cârjoaia a fost, la origine, de fapt, unica fiică a boierului Neagoe ban Strehăianu, cunoscut mai cu seamă sub numele de „Neagoe de la Craiova”, începătorul puternicului neam al boierilor Craiovești, care a avut patru fii (Barbu, Pârnu, Danciu și Radu) și o singură fiică, pe Mușă, născută din a doua căsătorie a lui Neagoe cu o nobilă de origine sârbă, pe nume Vinia.

restituiri

Horia Bădescu

Ca o carte deschisă, iubirea

Acum mai bine de un deceniu îi prefățam poetului Ion C. Ștefan o antologie de autor, *Ceremonii solare*, alcătuită în jurul întrebărilor iscate de « judecarea și adjudecarea » poetului și a lumii, ca spațiu al aflării de sine, al înlăuntrului și înafarei poetului (dacă așa ceva ar putea exista cu adevărat!) Fără a fi unică, tema aceea orânduia, cu bunăcuviință, cu umilință chiar, așa cum îi stă bine poetului adevărat, stihurile alese dintr-o viață de slujitor al versului. Fără însă să epuizeze tot ceea ce încă se afla în paginile scrise de-a lungul anilor și ar fi meritat să reziste unei judecăți retrospective, supusă exigențelor maturității depline.

O dovedește această nouă antologie, *Tărâmurile sufletului* (Editura Rawex Coms, 2013), aflată deja la a doua ediție. Însotită de o generoasă prefată a poetului Radu Cârneli și de o postfață critic atentă a lui Florentin Popescu, ea reunește, aproape în exclusivitate, poeme de dragoste, izvorâte dintr-o viziune de puritate adolescentină și nupțială, dintr-o omagiere cu accente de imnică biblică ori de curtenie provensală, care răspund pe deplin naturii aurorale, romantic senine a autorului, natură reliefată de mulți dintre comentarii săi. Slujitor la curțile hymeneului, Ion C Ștefan nu-și putea afla, cum remarcă și Florentin Popescu, un prefăcător mai firesc decât un mare trubadur precum Radu Cârneli, un mai priceput lector de poeme scrise « în cheia majoră a vieții: iubirea ».

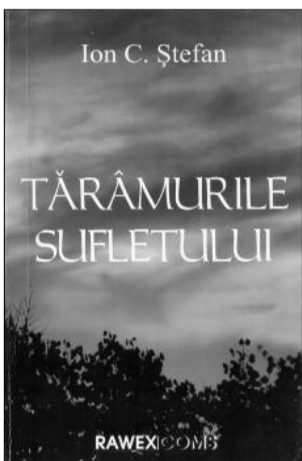
Iubirea, pe care poetul o așază mai presus de toate. Un « zbor spre nemoarte », dimpreună cu aceea pe care o celebrează, căreia « iarba înrouată călcâiul de-i sărută » și « stelele, pe cer, de dragul ei se mută ». Un vis deslușit și povestit cu cuvintele date de Cel de Sus anume

pentru acest *laus feminae* : « Cuvintele-mi sunt date pe ea ca s-o pictez... » Un vis cu ochii deschși, în care închinătorul e doar « o albastră pasăre plutind/ Când insomnia mărilor veghează ». O mare neliniște, o fremătător perpetuă așteptare, cu ecouri argheziene : « O, cum te-aștept din clipa-n care pleci/ Să te rentorci de patimă-ncărcată ». O permanentă, adâncă adorație supusă, ca în acest antologic poem : « Doar tu,/ Care auzi/ Când tăcerea din mine/ În cânt înflorește/ Și blândețe stele,/ Pe bolta înaltă./ Constant strălucesc/ A nemoarte / Doar tu,/ C-o lacrimă fierbinte/ Mă poți vindeca/ de iertarea ce-ți dăruie... » (Doar tu)

Fiindcă e mai mult decât evident că, atunci când vorbește despre iubire și despre femeia iubită, « lumina înflorește printre rânduri » I. C. Ștefan, iradiind poemul cu irizări care fac să se deschidă, deopotrivă, caliculi cuvintelor și al tăcerilor ardente care le însoțesc. E o pendulare permanentă între adorație, supunere și dominatoare posesiune a celui care se vrea « stăpânitor de lacrimă » iubitei. Iubitei ideale, « întâia Evă » cum o numește el în viziunea singularității absolute, aceea care-l ridică în același orizont cu infinitatea mării și cu versul dintâi, om unic într-un univers al unice perechi. Căci femeia - sfelnică ori pasională, delicată ori puternică - este, în viziunea lui, aproape mereu o prelungire a regnului vegetal, o înflorire în toate ale ei și în întregu-i (cuvântul acesta, a înflori, invadează poemele în toate ipostazele sale verbale, adjectivale ori nominale), dovadă purității intrinseci iubirii adevărate. Ea vine din începuturi, « când nu era nimic », să-i umple și să-i robească ființa: « Dar acești ochi te-au văzut/ În fiecare noapte altfel,/ Aceste brațe te-au cunoscut/ Mai mult decât îmi închipuiam/ Aceste urechi te-au ascultat/ Și când nu vorbeai;/

Gândul meu te-a însoțit/ Pretutindeni - crdincios ca o umbră... » (Tăria de-a rămâne). Ea vine din începuturi și durează, perenă stare de uimire asupra noastră și a lumii, înmugurind în suflet chiar și atunci când poetul nu mai e decât « Copac bătrân, pe-o stâncă însingurată/ Încercuit de ani cu nepăsare ». Și-atunci cum s-o citești ? « Ca o carte deschisă,... Cu privirile, cu obraji, cu degetele cuprinzându-te? » Și mai ales cum s-o povestești, atunci când « Nici nu știați cât mă durea primul cuvânt »? Și de ce ? Cu speranța că scriind despre ea, iubita ideală, « nu voi fi uitat niciodată » și că va rămâne să ființeze în poezie « duios și puternic, îndrăzneț și timid, melancolic și exaltând », cum spune cu dreptate Radu Cârneli despre modul în care i se încheagă portretul liric în această antologie. Dezvăluindu-ne adevăruri « ca o iederă de fragile / Ca un vârf de ac tremurând între file,/ Ca un strop de nisip pe malul mării », adevăruri care dor « la nunțile inimii ». Adevăruri din care face parte și acest sfâșietor remember al unei lumi care moare, pradă unei « tristeți metafizice », cum o numește Florentin Popescu : « Sat de bătrâni - / ca o pădure de brazi cu vârfurile rupte,/ care se sprijină dureros în crengile uscate - / unde-ți sunt păsările călătoare/ spre marile metropole ale lumii ?/ Dar jocurile copilăriei mele ?/ Sat de bătrâni, plin de cruci umblătoare,/ printre care ecoul vântului/ e doar un oftat... » (Sat de bătrâni)

Ion C Ștefan ne destăinuie că poemele din această antologie sunt « variante îmbunătățite, dintre versurile aflate în caietele din perioada 1973-2011 ». A făcut bine că nu le-a lăsat să zacă între copertile acestora. Căci ar fi privat cititorul de nu puține frumuseți și de multă emoție.

Nina Corcinski

Andrei Țurcanu și vocea arheică a marginii

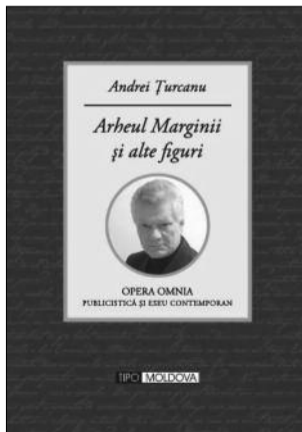
Andrei Țurcanu practică o critică programatică. Fascinat de însemnele arhetipale ale literaturii, de textele în care se regăsește imaginarul unui substrat colectiv românesc, el susține constant, conceptual și stilistic, o direcție aparte în critica literară din Basarabia. Dovadă este recenta sa apariție editorială, antologia *Arheul marginii* (Iași, TipoMoldova, 2013). Percepția contextuală a operei, exactă și fără nici un fel de compromis când e vorba de criteriul valoric, se asociază mereu într-un discurs elastic, polemic, nuanțat, cu surprinderea rădăcinilor și avatarurilor factorilor rizomatici ai literaturii.

În pofida spiritului său profund polemic, autorul *Arheului marginii* nu este un scriitor al spotului mediatic, cu imaginea afișată, la vedere. Un fel de aristocratism literar îl ține departe de duelurile orgoliilor inflamate și de cancanurile scriitoricești. În acest sens, el este un singuratic, dar unul aparte. Neînregimentat ori chiar complet desincronizat de vanitățile unei „lumi literare” zurbagie, Andrei Țurcanu rămâne, totuși, un spirit implicat plinar, cu ardoare, atunci când la mijoc se află o idee arheică, în care teritoriul literaturii sincronizează cu alte teritorii și dimensiuni ale spiritului românesc. Tocmai de aceea, *Arheul marginii*, credem, e o carte fundamentală de atitudine. În ea se definește viziunea critică a scriitorului asupra literaturii din Basarabia, dar și poziția lui tranșantă de om al cetății. Este o carte definitorie, în sensul în care dă seama de spiritul literaturii basarabene postbelice, de vectorii de evoluție ai acesteia, dar și de imaginarul literar al Basarabiei și basarabeanului ca expresie a românismului cu

dublețele sale istorice specific și deviantele degradante.

Chiar începând cu primul text, această viziune asupra literaturii se anunță cu prestanța unui program critic și vigoarea unui crez de viață. O literatură nu poate supraviețui fără axul originar și fără miza ontologică. Autorul evocă imaginea unor scriitori basarabeni, „singuri împotriva tuturor”, Alecu Russo, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Constantin Stere, Paul Goma și Antonie Plămădeală, apreciindu-i, în special, pentru faptul că au avut în literatură și cultura română un rol de fermenți ai arheității naționale. Interesat de opticile prin care se reflectă în literatură imaginea identitară a românului basarabean cu implicite ei fracturări și deviații istorice, autorul nu putea să nu ajungă la doi dintre cei mai profunzi prozatori basarabeni, la Vladimir Beșleagă și, mai exact, la romanul său încă prea puțin comentat și înțeles, *Viața și moartea nefericitului Filimon sau calea anevoioasă a cunoașterii de sine* și la Aureliu Busuioc, cu un alt roman parabolă a neantizării naționale – *Hronicul găinarilor*. Din perspectiva rezonanțelor ontologice sunt analizate și poeziile lui Dumitru Matcovschi sau ale Doinei Postolache. Un capitol consistent al cărții este dedicat cu precădere literaturii optzeciste. Încă la debutul generaționist al optzeciștilor, liderul exegetic al acestora n-a emis nicio apreciere care să nu se fi confirmat în timp. Analizate din perspectivă actuală, „privirea de sticlă” a poeziei Lorinei Bălțeanu, poezia „abia tangibilului” scrisă de Grigore Chișer, amărăciunea trucață prin inocența jucăușă a lui Nicolae Esinencu,

confirmă, așa cum observa criticul încă atunci, ieșirea existenței din ontologie și o resemnare de captivi în „interioruri de sticlă” a poezilor. Nu e trecută cu vederea nici critica literară, care, ca și celelalte tipuri de scriitură, este apreciată în mizele ei „justițiare”, în gesturile ei valorizante tranșante. Pe acest palier al judecăților, criticul se simte „înrudit” scriitoricește cu „ferocele justițiar” Vasile Coroban, dar și cu Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru etc. Ținta polemicilor acestor autori este utopia comunistă antinațională și, „înrudită” cu aceasta genetic, mai noua „corectitudine politică”, ambele având ca țintă „de lucru” neantizarea elementului național, erodarea nucleului tradiției. Disecțiile atente ale autorului nu te lasă indiferent. Cu atât mai mult că în spațiul basarabean, tocmai această particularitate de a gândi literatura și arta în general este astăzi anulată de goana unei alinieri grăbite la un globalism de circumstanță. Aceleași forme fără fond, despre care ne avertiza Maioreșcu, fac și acum lista priorităților demersurilor noastre estetice. Autorul *Arheului marginii* își asumă până la capăt această condiție, acest rol necesar și oarecum ingrat dacă ne gândim că nici poetul și nici criticul Andrei Țurcanu nu este (încă) apreciat la justa sa valoare. Dincolo de această „fatalitate”, trebuie să constatăm, că noua sa carte de critică, de altfel, ca și cărțile de poezie, îl acreditează pe autor drept unul dintre cei mai importanți critici și poeți români din Basarabia și chiar din întreg spațiul românesc.

Victoria Fonari

LEO BUTNARU – CRESCĂTORUL DE PERLE ÎN SPAȚIUL RECHINILOR ÎNDRĂGOSTIȚI

Fiecare poet își valorifică emoțiile într-un cod aparte. În remarcarea imaginilor memorabile din volumele de versuri ale lui Leo Butnaru, una din cea mai pregnantă în acest sens, după părerea mea, este, integral, poezia *Dragoste*. Pare atât de uzitat titlul acestui poem, dar pe tabloidul liricii apar așchii din scoica picturii lui Botticelli, și pustiul singurătății încadrat în panoul de publicitate al ceasurilor elvețiene, și cultivarea dragostei prin alegerea de a fi responsabil în fața emoției, conform unui concept al lui Saint-Exupéry.

Sunt multe poezii care imprimă-n memorie sentimentele (*Sâmbătă spre duminică* este o distorsiune a timpului circular, unde stă ascunsă „a opta zi din săptămână; *Sfetic și părtaș, De patimă, Rechini îndrăgostiți, Îndrăgostiții de singurătate, Ca ceasurile*) și emblema dragostei capătă savoare, delicatețe, încât brăul tinereții eterne al Afroditiei deja nu mai este indicatorul iubirii. Poetul Leo Butnaru intensifică senzațiile în poezia *Dragoste* printr-„un fir de nisip”. Inimile înamorate au proprietatea alegerii: de a fi cochilii ale unei singure scoici („Din el / perlă ar putea să apară”) sau, contrar, de a provoca multiplicarea nisipului și crearea „pustiului”, unui pusti interior care poate distruge sau transforma sentimentul. Firul de nisip este similar cu firul de mac. Totuși, în aceste paralelisme macul ar putea domina monada cu următoarele bifurcări: pasiune și nebunie sau voluptate și reverie.

Nisipul, de obicei, constituie conotația timpului. Imaginea lui Cronos este mereu prezentă în poezie. Timpul la scriitorul Leo Butnaru este în conexiune cu motivul călătoriei determinat de Ulise și de fresca amintirilor – actualizare a mitului ne vom referi în alte pagini.

Timpul, emis în acest context, face referință la germenul mitic. Frumoasa Afrodita, apărută din spuma mării și sângele lui Cronos (vezi: Platon *Banchetul*), modifică esența timpului. Dintr-un timp al distrugerii apare conotația timpului creativ. Dragostea oferă această înflorire de a fixa timpul în contemplare, așteptarea oprește timpul într-un sens invers de autodistrugere. Dragostea comprimă noțiunea de timp, timpul își pierde din dimensiune, fiind ghemuit de fericirea emoției reciproce. Sentimentul capătă valoarea sublimului prin perlă, piatra vie, care ascunde misterioase adâncimi acvatice. Astfel firul de nisip conține solemnitate și strălucire, viul transcende grație apropierei, acceptării și dăruirii.

Antipodul sună ca un blestem, similar conceptului elin. Refuzul dragostei este pedepsit de zei. Un argument în acest sens este tragedia *Medeea* de Euripide, eroina, la final, după toate urgiile pe care le realizează în numele iubirii pentru Iason, este luată de carul înaripat. Ascensiunea finală, determinată de pustiul respingerii în dragoste, ne oferă posibilitatea de a sesiza că grecii antici nu acceptau sacrificiul dragostei în numele a ceva, dar se iartă oricare sacrificiu în numele dragostei.

Pustiul delimitează singurătăți, intimități refuzate, tristețe, durere. Destăinuirea autorului este reflexiv emotiv, dar și rațional concomitent. Raționalul apare în responsabilitatea deciziei, în cultivarea sentimentului pentru a fi menținut în timp, similar – cultivarea perlei în poezia lui Leo Butnaru.

Cultivarea dragostei a fost unul din motivele pentru care August I-a exilat pe Ovidiu. A valorificat acest sentiment, nu doar din punct de vedere artistic (cum ar fi în *Metamorfoze*), dar și dintr-o optică metodologică, poetul roman o realizează în *Cosmetice, Ars amandi*.

Antinomia *perla și pustiul* reprezintă fațetele posibile dintre individualitate și multiplicare, dintre unic și comun. Perla constituie un simbol al diseminării din naturalul viu, efemer –

eternitatea. Pustiul la fel este mistuirea a tot prin timp. În conceptul alchimistilor perla era considerată și o piatră filosofală, deoarece ea rezistă în timp, având la origine organisme vii. Este o conjurație împotriva efemerului. Este rezultatul unei rebeliuni întru a supraviețui prin frumos, armonie. Deși poetul o vede ca piatră a dragostei, în straturile interpretative este important să identificăm funcțiile mirifice ale acestei pietre, de a ocroti de nebunie. Sesizăm că de fapt eul liric îi atribuie iubirii o ordine armonică și nu pledează pentru una stihinică. Aspirația de a atinge absolutul în dragoste prin păstrarea contemplării, cultivării sentimentului de durată și păstrarea tainică este proiectată în această poezie din volumul *Șoimul de aur* (Chișinău: Uniunea scriitorilor, 1991).

Probabil imaginea, ideea nu-i permite autorului să se detașeze de ea. Or, în poezia *Dragoste, nisip, acid*, din cartea *Ordine de zi, Ordine de noapte* (Valman, 2009), autorul își citează la final propriul poem. De unde această necesitate? Or, poemul *Dragoste* conține prin concentrația sa de imagini acel punct de referință al sentimentului. Probabil autorul simte o revenire în oglinda propriilor sale versuri. Dacă Arcadie Suceveanu își pune problema de a intra de două ori în aceeași apă, de a fi rebel în fața conceptului lui Heraclit, Leo Butnaru își dorește o revenire la același sentiment: „fiind un perfect acord cu paradoxul din / textu-mi de acum treizeci și cinci de ani”. Asistăm la un dialog al vârstelor. Eul liric simte necesitatea de a comunica cu sinele său de altă dată. Camuflarea graduală a titlului conține o altă parabolă de la un prezent acid – „Oricum/ ușor ironică-acidic-cinică/ ea operează ca un bisulfid”. În această (al)chimie de „curățare a ruginii”, cultivarea perlei este înlocuită cu „un acid sadea” (...) „devorând-nevrând – și vreun strat «sănătos», intact/ ajungând la inima metalului în care/ să sape mici cavele/ dar lăsând goluri uriașe”. Sarea vârstei, empirismul existențial are rațiunea de a păstra amintirea propriilor sentimente. Conștientizarea distrugerii aspirațiilor nu are forță de a nimici visul.

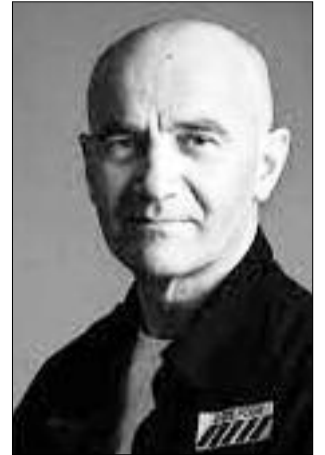
Astfel în poezie perla este similară cu inima metalului, a persoanei ferme, care este ocrotită de demență de perla ideatică. Gândul care ar provoca alienarea este acest bisulfid, care insistă „mai mult în conștiință decât în suflet”. Totuși, ordinea, după titlul cărții, este o prerogativă a eului liric. Abundența procedurilor chimice apare determinată de lupta vârstelor, de contradicția conceptelor și de posibilitatea de a păstra rațional prin memoria eului său sufletul în afara vârstei.

Într-un stigmat mitic scriitorul valorifică dragostea reciprocă în poezia *Elină*, unde i se acordă și nisipului un rol de acostare (ancorare): „– Pe țarm ce-ncheie mit și cale / ard două flori cu trei petale: / o Orhidee / și-un Orhideu, / ea – Penelopa, / el – Odiseu”. Jocul de cuvinte este acompaniat de aroma mării și a florilor. Eul liric recrează revenirea nespūsă de aed în fața vocii naive: „– Nu le-a văzut... (Îți amintești: de geniu și clarviziune / rapsodul-zeu ajuns-a orb)”. Revenirea acasă este finalul epopeii lui Homer, dar imaginația scriitorului își dorește o conexiune dintre perfecțiune – mit – dragoste. Leo Butnaru extrage din ideea mitului florii de narcis o altă posibilitate de a crea antimetamorfoza. Transformarea reflectă forța iubirii de a sensibiliza, de a aprecia, de a valorifica universul „cu mii de ochi spre lume ațintiți”. Aceasta dezvoltă o receptivitate deosebită a sensului uman.

Investigând proiecțiile antice, poezia scrisă la intersecția mileniilor întrevide umanul. Are loc o refractare și o modulare de întoarcere spre tărâmul esențial etern de a se impune timpului nu prin solitudine, ci prin creația determinată de armonie.

Alexandru Jurcan

CĂLĂTORII PRIN CUVINTE

Veneam încet spre casă, la pas cu inserarea umedă. N-avea rost să caut trecerea de pietoni, pentru că nu era circulație pe stradă, însă unica mașină care circula m-a lovit. Prima senzație de plutire mi s-a părut o detașare uimitoare, dulceagă. Peste mine cădea o pernă grea, sulfuroasă. Nici măcar n-am auzit strigătele celor ce se aplecau asupra mea. Ca și cum aș fi părăsit o lume plină de primejdii, mă bucuram de rotirea unor stele colorate și jucăușe. Până la urmă am văzut profilul unui polițist înfrigurat-sigur că faptele trebuiau constatate mecanic, rapid, cu profesionalitatea ce nu mai lasă loc de compătimire a victimei.

Datorită acelei întâmplări, starea mea psihică s-a deteriorat îngrijorător. Soția mea, Celia, nu-mi mai tolera plânsul matinal fără motiv, durerile usturătoare de șale, colecistul leneș, virozele prea dese și, mai ales, privitul în gol. Așa se exprima ea: „Ai o privire jalnică în gol, care mă seacă”. Până la urmă a plecat definitiv, m-a părăsit cu fraze patetice, cu regrete argumentate pe larg. Fratele meu mai tânăr a găsit o pensiune de bătrâni într-un peisaj paradisiac și mi-a propus să stau acolo o vreme. Chiar și psihologul a fost de acord. Am acceptat, reproșându-le doar faptul că au evitat sintagma *azil de bătrâni*. Astfel am cunoscut-o pe Melania, iar zilele au însemnat lungi plimbări leneșe, cu discuții profunde și tragice. Pe ea a obligat-o fiica ei să stea acolo, deoarece devenise „cicălititoare, javră afurisită, intelectuală perimată”. Erau cuvintele fetei, desigur.

După câteva luni am ajuns experți în călătoriile prin cuvinte. Ne potriveam aproape în tot. La cantină serveam masa împreună. Epuizasem toate subiectele posibile, ne dureau fălcile de atâta conversație, așa că am hotărât să ne sinucidem. Fiecare în camera lui. Data de luni, înainte de miezul nopții. Aveam o încredere nebună unul în celălalt și știam că nu vom trișa.

Cu toate acestea, marți dimineața, după luna sinucigașă, așezându-mă pe scaun la cantină, am avut o tresărire de proporții: Melania se afla în fața mea, bându-și ceaiul cu un calm desăvârșit.

Semnal

CATIA MAXIM – „Îngerii din Moscopole – Exilul (roman, editura *Tracus Arte*)

Despre acest roman, scriitorul Ioan Groșan spune: „Fascinantă poveste petrecută într-un ținut din Albania, descrie ultimile trei zile, din viața unui oraș prosper, în secolul XVIII, populat de vrednici armâni, arhonți și negustori influenți precum: Simon Sina, Arghirie Atanasie Gojdu. O documentare riguroasă, deseori dificilă, asupra momentului ales, o viziune de ansamblu în care recrearea spațiului și timpului să se facă neostentativ, talent descriptiv și portretistic, știința dialogului, simț al construcției narative.”

Zilele trecute, autoarea ne mărturisea disponibilitatea de a sta în bună relație cu cititorul și de a ține cont de exigențele acestuia: „*Istoriile aromânilor din Moscopole au început a se scrie, din 2010 și continuă, grație cititorilor. Ei mă impulsionează și motivează într-un spațiu băntuit de stihii și orgolii! Ieri, m-a sunat un cititor din Timișoara. M-au impresionat rigoarea și erudiția lui, când mi-a vorbit despre îngerii exilați, întru bucuria lecturii. La final, a avut delicatețea să-mi semnaleze posibile și viitoare șlefuiți și mi-a amintit de distanța anevoioasă, plină de himere de la diamant la briliant și de focul briliantului.*”

După câteva luni am ajuns experți în călătoriile prin cuvinte. Ne potriveam aproape în tot. La cantină serveam masa împreună. Epuizasem toate subiectele posibile, ne dureau fălcile de atâta conversație, așa că am hotărât să ne sinucidem. Fiecare în camera lui.

DE LA ARCA LUI NOE – LA ARCA POEZIEI (X) (Jurnal de Armenia. 18-28 octombrie 2011)

23 octombrie

Gluma e glumă, însă Serge e om serios – profesor de literatură la Val-d'Oise, de vreo cincisprezece ani, de când a revenit în Franța după câteva sejururi în străinătate ca detașat al Ministerului Afacerilor Externe Francez în Liban, Armenia, Polonia (cu Leahul Jacek Pacocha schimbă câteva cuvinte și în limba lui Mickiewicz), Rusia.

Da, gluma e glumă, de aia și revine ea, continuă întru bunăvoință și bună înțelegere, dar fără a se îngroșa – să zic –, eu cam „abuzând” de receptivitatea pozitiv-amicală a lui Serge, pe care îmi vine să-l numesc și... Aventurini. Noul meu prieten surăde binevoitor și, pare-se, cu subînțeleș, lăsând să se înțeleagă că, la o adică - de ce nu? -, i s-ar potrivi unui corsican get-beget, precum este el, și implicații aventuriere? Dar „îl dau gata”, am impresia, când îi găseșc oarecare asemănare cu conaționalul său insular Napoleon! Serge (A)Venturini surăde din nou și nu ascunde că o atare constatare îi face plăcere.

Revenind la hotel după promenadă, din CV-ul de la bordul arcei aflu că Venturini îngrijește colecția *Lettres arméniennes* la Editura *Harmattan*. Poate că Serge presupusese că numele i „s-ar trage” din *văzduh* dintr-o „solidaritate” cu prietenul său Denis Pryn, directorul editurii în cauză, *Harmattan* numindu-se un vânt cald-fierbinte (alizeu) din zonele tropicale. Despre creația sa lasă să vorbească nota bio-bibliografică: „C'est un poète du devenir humain. Il écrit dans le devenir de la poésie. Sa poétique est traversée par des nombreuses métamorphoses : *Poétique du devenir humain* (2000), *Poétique du posthumain* (2007), *Poétique du transhumain* (2009), au *Journal du transvisible* (2009). Sa poésie philosophique est en lutte contre les conformismes, elle cherche l'éclatement des genres et n'éclaire que par renversements. Sa poésie engagée est celle d'un «itinérant avec la brûlante et dense vérité de sa parole en actes»”.

Printre ideile teoretice lansate și susținute de Serge Venturini este și cea a transvizibilului, conform căreia noi (dar mai ales poezia, probabil!) existăm între vizibil și invizibil, pe durate temporale în care ni se relevă o viziune sau alta. Cam asta ar fi: „Le *transvisible* pourrait, sur le plan symbolique, être matérialisé par une flèche qui partirait du visible pour se perdre dans l'invisible. Figure de la philosophie du devenir et donc de la transformation de l', le transvisible est un moment de bascule entre le *déjà plus* et le *pas encore*, moment proche de ce qui est, où l'esprit chavire du subconscient de l'état de veille dans le rêve nocturne, et parfois devient”. Captivante, ce mai..., aceste aventuri de a surprinde ce ni se întâmplă în subliminal...

La micul dejun, Claudio Pozzani ne întreabă: „Nu vi se pare că nu prea ajunge oxigen?” Chiar așa, aerul e mai rarefiat, ne aflăm aproape la două mii de metri altitudine. Colegul italian continuă: „În afară de armeni, noi toți ceilalți am resimțit lucru acesta mai ales aseară, când învățam dansul popular. Ai noștri respirau intens, cam transpirau, oboseau.”

Serge: „Dacă ai obosit și tu, probabil ai dormit bine.”

Claudio: „O, la somn, eu sunt un profesionist! De altfel, ca și la mâncare.” Apoi, după câteva clipe: „Come si dice in rumeno *buon appetito?*” „Poftă bună.” „Poftă bună”, repetă Claudio, laudat de Serge „pentru excepționale capacități de a însuși limbi străine”. Firește, sarea corsicană nu poate fi și nici nu trebuie tănuțită, pentru că e un ingredient util bunei dispoziții și, poate, chiar bunei digestii.

Astăzi suntem *sedentari*, toate acțiunile zilei și azimuturile navei literare având a se întâmpla și

poziționa aici, la Jermuk. Avem o masă rotundă, la care să discutăm *temele de bază* (vor fi și subteme, bransamente ideatice pe care le vor trage la sorți – chiar așa! – fiecare dintre participanți):

– *Scriitorul și societatea: interacțiuni mutuale;*

– *Noua Europă: identitatea națională și valorile comune.*

Luăm loc la prelunga masa dreptunghiulară numită convențional rotundă, după care urmează prezentarea gazdelor, oaspeților, dar dimpreună năieri pe mitologica arcă biblică trecută în realitatea arcei literare 2011. Urmează ceea ce spuneam: tragerea la sorți. Într-un gen de *performance art*, ludic, cu zarurile fiind colega Arlette Van Laar care, la Erevan, prezentase prelegerea-demonstrație *Homo ludens*. Frumoasa olandeză apare într-o ținută splendidă, având pe cap o pălărie peste care e pusă o coroană cu raze-ramificații la capătul cărora se află cuiburi din inox, iar în fiecare din ele – câte o gogoasă în care, în cartuș de plastic, e ascuns câte un bilețel ce conține o temă. „Tragi” gogoșa, scoți cartușul, extragi din el bilețelul și citești tema la care va trebui să le spui ceva colegilor. Filip Van Van Zandycke „intră în joc”, se ridică – e înalt belgianul! – și ia direct cu gura o gogoasă dintr-un cuib al pălăriei zarurilor. În fine, frumos și bine, toți cu gogoșa păpată și cu tema aflată, numerotată. Eu va trebui să vorbesc al 14-lea, referindu-mă la „Literatură și religie”, temă care, recunosc, îmi place, fiind deosebit de inspiratoare mai ales aici, pe meleagurile Araratului, și pe arca literară care, alegoric, o invocă și pe cea din marea religie a creștinătății. Temă ce este atacată la modul direct-incorct, sălbatic, în unele regiuni ale lumii, situate de altfel nu departe de hotarele Armeniei: pe acolo, sunt date dispoziții-interdicții companiilor de telecomunicații să-și oblige operatorii de telefonie mobilă să țină cont de o listă de „cuvinte jignitoare” și să blocheze toate mesajele în care apar ele. Culmea, pe lista „cuvinte jignitoare” e trecut și numele Lui Iisus Hristos! De unde mă gândesc că, prin ateismul său militant-sălbatic, bolșevismul fusese precursorul acestor demenți ai interdicțiilor...

Deci, în ce privește tema *literatura și religia*, în luarea mea de cuvânt am spus că sunt printre cei care consideră că mai fiecare scriitor a fost solicitat de vreo revistă, un ziar, de radio, televiziune să răspundă la întrebări ce reies de aici, ca razele unei roze a interogațiilor fundamentale cărora este supus omul în general. Țin mine că, odată, în această linie, fusesem ispitit să spun când am descoperit prima dată Biblia și pe Dumnezeu. Nu că ar fi fost dificilă întrebarea, ci mi s-a părut din rândul celor ce nu ar trebui pur și simplu puse, deoarece nimeni nu știe când i s-a întâmplat așa ceva. Astea ar ține de niște revelații din adâncă pruncie, aproape, când suntem învățați de mama să spunem *Tatăl nostru* și când tu, copilul naiv și neștiutor, înfrigorat de misterul și imposibilitatea de a vedea, de „a pipăi” cele auzite despre Domnul Dumnezeu Nostru, rămâi deja cu conștiința ta plâpândă și cu gurița căscată „conectată” la suflul unei taine a tainelor. Și-apoi cele pe care le puteai înțelege, de asemenea foarte difuz și „neverificabil”, din ghiersurile corului bisericii din comuna ta și din predicile părintelui satului. Mie unuia astea mi se întâmplau până pe la 12 ani, după care sfântul locaș prin turlele căreia îmi imaginam că pogoară Duhul Sfânt a fost închis de „antihărți”, cum li se spunea în Negureni antihriștilor. Comuniștii declanșaseră o campanie acerbă contra clerului, credincioșilor și eu, elev în clasa a patra, a cincea, ce ar fi trebuit să înțeleg din ce „propăvăduia” școala sovietică, ce-și pusese drept scop să ne facă altfel de oameni decât bunicii, părinții noștri? Cetățeni noi ai celui mai

fericit stat din lume, URSS, rupt de Dumnezeu, de icoană, de cruce. Prin ateism și supunere obligatorie sistemului, noi, copiii, ne „impăcătoșeam” fără voie, mie, să zic, elevului, apoi studentului, fiindu-mi impus să umblu la orele educație fizică în trei... „ex”-biserici, transformate, păgânește, în săli de sport... Și abia peste ani, inclusiv acum, aici, în Munții Armeniei, la această masă rotundă, am conștientizat și conștientizez că, evident sau tainic-implicit, în scrisul meu există contrapuncte biblice și chiar exemplific printr-o carte de poezie pe care o am la îndemână, apărută anul trecut la Moscova, în rusește, și din care citesc, iar interpretul armean traduce secvențe, fie într-un singur monostih – „Și m-am gândit să-i zic: Întemeietorul de întemeieri”, fie într-un text ce ar fi fost parcă izvodit în creasta munților, unde ieri ne încălzea puternic soarele; text în care spun că, precum sub o lupă, în bătaia soarelui, creștetul prinde a te frige și tu presupui că privirea Lui Dumnezeu e strict perpendiculară, iar când ți se pare că e tot mai puțin oxigen pe aceste culmi ale ne-disperării, parcă ai simți cum respirația Domnului Dumnezeu sporește presiunea atmosferică, îmbogățește văzduhul cu ozon și tu te simți bine, ușor în acești munți de pe culmile cărora se văd culmile Araratului.

Astfel, la tema literatura și religia am invocat mai multe dintre metaforele pe care le-am sem(ă)nat prin cărți și, odată ce noi, cei de pe arca literară, avem ceva cu creația, le-am invocat și pe astea – cu modestia egală umilinței: Doamne Dumnezeule Atoatecreator, dacă din întâmplare îți place cumva vreun oarecare poem de-al oricărui pământean (sau subpământean...), inclusiv dintre cele ale prietenilor și colegilor care suntem pe această minunată *Literary Ark 2011*, noi te implorăm cu evlavie și ne-trufie: ia și versurile lui drept infim, nevrednic, umil, dar prea sincer drept de autor în contul de-a pururi neprețuitei Faceri a Lumii.

Și unii din cei care au auzit astea au zis: Amin. Și în acest „Amin” vibrează sentimentul testamentar apostolicesc ce străbate istoria generală a lumii și memoria „personală” a omului, deci și a scriitorului, acesta străduindu-se să afle motivația ființării universului în toate componentele sale de taină fizică, metafizică, transcendentală, enigmatică.

Astfel că poetul, năier pe arca biblică ce a fost/este și cea a cuvântului, când greșește – dar poetul om este și *herere humanum est* – nu? – se consolează cu gânduri că nu există doar cele nouă ceruri dantești, ci există și va exista cel de al zecelea cer, în care se naște și dăinuie cerul gurii lui Dumnezeu...

Iar cineva dintre colegii armeni m-a rugat să citesc în original un poem scurt, pe care „l-au prins”, la auz, din traducerea *ad hoc* a domnului Aram Baiandurian, care ne-a fost de translator și la întâlnirea cu Înalt Preasfințitul Catolicos al tuturor armenilor. E acesta:

+
(plus)

un
minuscul
Iisus
răstignit
pe
semnul
p l u s
parcă
Sieși
adunându-se

(plus)
+

..în ce privește
tema literatura
și religia, în
luarea mea de
cuvânt am spus
că sunt printre
cei care
consideră că
mai fiecare
scriitor a fost
solicitat de vreo
revistă, un ziar,
de radio,
televiziune să
răspundă la
întrebări ce
reies de aici, ca
razele unei roze
a interogațiilor
fundamentale
cărora este
supus omul în
general